

EPINIKIJ ZA PJESMU

Smrtonosan je život, ali smrti odoleva. Jedna strana bolest po meni će se zvati.

B. Miljković

Otežavajući događanje, izmisljajući pravila, stvaralački duh traži dublje i suptinije odnose između materijala i oblika. Obožavajući diferenciranje između postojecog i sanjanog, mišljenoj i naslućenom pjesnik ne izražava samo svoj odnos prema iskustvu nego i prema konvencionalnim pravilima. Postojeće je kodificirano tradicijom, ali isto tako i jednim nizom znakova koje same po sebi podrazumijevamo. Na njih mi gledamo s jednog manješkog stanovišta u kojem nam mogu izgledati i kao inovacije, no isto tako i kao vezivanja i varacije onog što mnogi rado smatraju mediokrititetom. No mi nalazimo dvije bitne indikacije plodnosti: to su jezik i oblik. Obe ove osobine izraz su, to jest konkretizacija cuda u pjesničkom materijalu. Tajna pjesništva nije identična s tajnom semantičke, tje. s tajnom značenja riječi. Znali se pjesnički posvećuje kroz objekte pjesme. Tu leže i uzroci mnogih zabluda, najčešće doslovnosti. Simbolizam je zapravo bio reakcija na takova shvaćanja, da bi ih konačno i sam proglašio dogmom posvećenom imanentnošću poezije menjući mi doduše diferenciramo, referencirajući mi vrednujemo, vrednujući mi se vraćamo jednom izboru koji pokušavamo opravdati pjesništvo, dakle adekvativnim oblikom poezije. U pjesničkoj praktici to najčešće znači vraćanje tajnama jezika, „ezoteričkim učenjima, da onim tajnama koje objašnjava riječ, a opravdava govor. U slučaju metafizičke poezijske taj je put mnogo određenije usmjeren ka logici nego li emociji.

Antički pjesnici nisu mnogo tumačili svoj genij. Pristupali su mu prostodušno, čista srca i prihvatali ga kao dar, koji se bez straha može i drugima predavati.

Matefizički pjesnik ili konceptualni pjesnik, takav stvaralač koji se svojim intelektom suprotstavlja čulnostima, dakle spontanostima govora, gleda na taj dar drugim očima. Taj dar zapravo je za njega sposobnost, da se moćno suprotstavlja utvrđenim redoslijedima emocija, izmjenjujući čulnost intelektom. Prevlast voljnog bit će nam još jasnija kada se sjetimo da upravo ovakav tip pjesnika tumači svoj genij kao sposobnost, kao svoju opredeljenost za neku poetiku. Zato se, vrlo često, metafizičko pjesništvo svodi na tumačenje postupaka neke poetike, a ne poezijske uopće. I baš ova osobina nas upozorava da taj tip lirike danas kod nas prevladava, iako nećemo tvrditi da smo se time i oslobođeni naše poslovnične oskudnosti metafizičke poezijske. Taj duh, kojim ćemo se baviti kod jednog ezoteričkog pjesnika, novovjekog intelektualnog splina, određuje ne samo lirska zahuktalost (ona je uvjet) nego i žar da se najpričvršćuje stvari, najsuprotniji stavovi iznire ne u

svijetu — (a za pjesmu), nego u pjesmi — no ovaj put za svijet. Otkrivši da se emocija može naći u konceptu neke egzaktnе discipline, a isto tako da i u svjetu impulsa postoji neki logički poredek oni u lirsrom pronalaže smisao filozofskog zanimanja. Ali istinski metafizički pjesnik nije svjetan manještvo, kojim doživljava svijet. Njegov je cilj ipak ekstatička pjesma, vizija kojoj ne zna značenje, ne osjećaj poezijske traži osmisljenost ne samo u predmetima pjesme, nego isto tako i u čulnim fantomima. Obratimo se H. Readu za primjer: „Metafizička poezijska je određena logički: njenja emocija je radost koja dolazi s triumfom razuma, a nije jednostavna instiktivna ekstaza. Ona je, na kraju, samo precizno beleženje onih apstrakcija koje pesnik crpe iz svoga iskustva. U skolastičkom smislu, to je poezijska univerzalija. Evo primjera:

BALADA

OHRIDSKIM TRUBADURIMA
Mudrosti, neiskusno svuču zore.
Na obične reči više nemam pravo!
Moje se srce gasti, oči gore.
Pevajte, divni starci, dok nad
Rasprskavaju se zvezde kao
metafeore!

Sto je visoko izčeze, što je
finiski istruli.
Ptico, dovešu te do reči.
[Al vrat
Pozajmljeni plamen, Pepeo ne
Izvizi,
U tuđem smo srcu svoje srce čuli,
Isto je pevati i umirati.

Sunce je reč koja ne ume da sija.
Savest ne ume da peva, jer se
Iboji
Osetljive praznine, Kradljivci
Izvizi,
Orlovi, iznutra kljuju me. Ja
Istojam

Prikovan za stenu koja ne postoji.
Zvezdama smo potpisali prevaru
Nevidljive noći, tim crnje.

[Upamti
Taj pad u život ko dokaz tvojem
Izaru,

Kad mastilo sazre u krv, svrće
Iznati

Da isto je pevati i umirati.

Mudrosti, jači će prvi posustati!

Samo nitkovi znaju šta je poezijska.

Kradljivci vatre, nimalo umijati!

Vezani za jarbol lady koju prati

Podvodna pesma javom opasnija.

Onevremeno sunce u zrelem

Ivoču će znati

Da zameni poljubac što pepeo

fodmaru.

Al niko posle nas neće zvati.

Snagu koja se slavujima udvara

Kad isto je pevati i umirati.

Smrtonosan je život, ali smrti

Izdoljeva.

Jedna strašna bolest po meni će

Ise zvati.

Mnogo smo patili, i, evo, sad peva

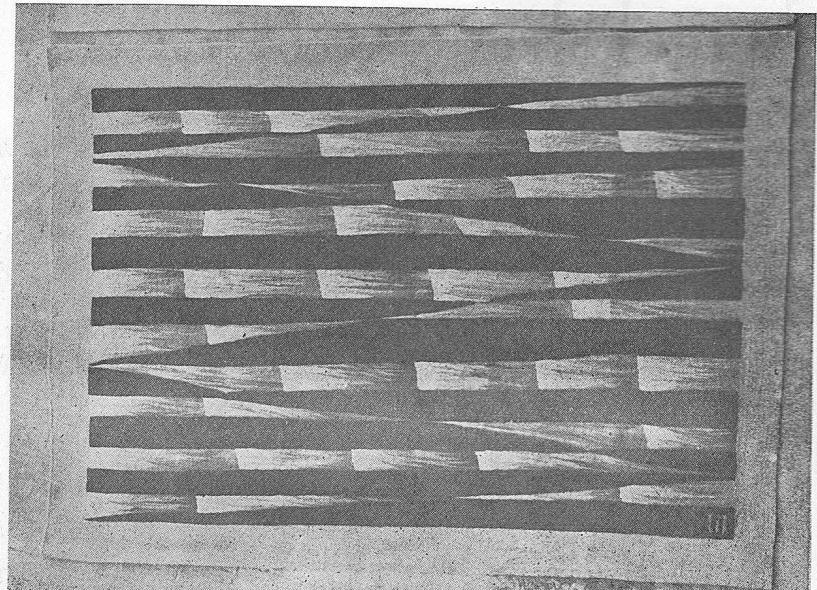
Pripitomljeni pakao. Neki srce ne

foljeva.

Isto je pevati i umirati.

E. R. Curtius u svojem izvan-

rednom, eruditiskom djelu „Evropska književnost i latinski srednji vijek“ piše o V. Gracianu parafrazira bitnu okosnicu njegovog shvaćanja pojma *la poesia nova*, definiciju, koja kada je riječ i o većem dijelu moderne poezijske nalazi opravdanja i u ovim stihovima. Concepto je „postupak inteligencije da izrazi suglasje između dvije stvari“. Te dvije

BOSKO PETROVIC

NJVIVE (tapiserija)

razlike između metafizičkog doživljavanja poezijske.

Zelimo pokazati što je u poeziji Branka Miljkovića metafizičko (u pjesničkom značenju te riječi), dakle što je u taj poezijski kultističko, ono što nije samo podređeno objektivističkim deškripcijama ili pukom lirsrom izmišljanjem karakter metafizičke jezgre, ali dodajmo da ta jezgra u ovom obliku riječko biva ostvarena. Metafizička poezijska je gotovo uvijek polemička ljubav s naukom, gorgonski zagrijav simbola sa stvarnošću. Sakrivena simbolična, jednini manje ili više tehničkim rječnikom, ona se udaljuje do transcendentalne bezpredmetnosti, do pominjali na vječnost kojom su se česti romantički duhovi tako rado do besvesti opipali. To je ona bitna stvarni zapravo i nisu ništa drugo, no već kod Reada spominjaju osjećajnost i razum, Osjećajnost pronalazi problem, razum ga rješava. Rješavanje koje neminovno dovodi do jednog subjektivnog rješenja — pointe ne isključuje daljne egzistencijalne konflikte, što više ono ih i dalje provočira ali sada smo na planu poezijske.

Balada se posvećuje ohridskim trubadurima nesumnjivo je jedna od antologiskih pjesama Branka Miljkovića. Raznolika, raznorodna, na njoj se mogu uočiti mnoge osobine njegove metafizičke konцепцијe pjesništva. O tom stavu možda najviše govorit će ovaj stih:

„Sunce je reč koja ne ume da sija.
Savest ne ume da peva, jer se
Iboji
Osetljive praznine, Kradljivci
Izvizi,
Orlovi, iznutra kljuju me. Ja
Istojam

Prikovan za stenu koja ne postoji.
Zvezdama smo potpisali prevaru
Nevidljive noći, tim crnje.

[Upamti
Taj pad u život ko dokaz tvojem
Izaru,

Kad mastilo sazre u krv, svrće
Iznati

Da isto je pevati i umirati.

Mudrosti, jači će prvi posustati!

Samo nitkovi znaju šta je poezijska.

Kradljivci vatre, nimalo umijati!

Vezani za jarbol lady koju prati

Podvodna pesma javom opasnija.

Onevremeno sunce u zrelem

Ivoču će znati

Da zameni poljubac što pepeo

fodmaru.

Al niko posle nas neće zvati.

Snagu koja se slavujima udvara

Kad isto je pevati i umirati.

Smrtonosan je život, ali smrti

Izdoljeva.

Jedna strašna bolest po meni će

Ise zvati.

Mnogo smo patili, i, evo, sad peva

Pripitomljeni pakao. Neki srce ne

foljeva.

Isto je pevati i umirati.

E. R. Curtius u svojem izvan-

rednom, eruditiskom djelu „Evropska književnost i latinski srednji vijek“ piše o V. Gracianu parafrazira bitnu okosnicu njegovog shvaćanja pojma *la poesia nova*, definiciju, koja kada je riječ i o većem dijelu moderne poezijske nalazi opravданja i u ovim stihovima. Concepto je „postupak inteligencije da izrazi suglasje između dvije stvari“. Te dvije

ostaje primjer zanesenog metafizičkog spasavanja riječima. Motiv odslaska, uz sjaj futurističkih raketa, sam po sebi nije samo da nije nov, nego je čak i otracan, no značaj *Balade* nije u predmetu poezijske, nego u izražajnosti pjesništva. Njezina karakteristična nije ritam, nego jedan jedini akord koji nestajanje spaja s nastajanjem. Jedino taj akord ruši sve one izmišljene zaprake, sve one gomile knjige koje su se morale strasno pročitati, da bi se rodio ovakav stvaralački stav, jer jedino on radaognju vatrometa u bunilo iluminacija.

Vedr prvi stih govori o tom fatalnom raskoraku između vanjskih poticaja i unutrašnjeg pokretača poezijske i taj osjećaj ne prestaje dominirati pjesmnom čak i onda ako u referatu *Balade* otvrijemo poziv one iste čarobne smrti kojoj je podlegao i Jesenjin.

Plastičnost svijeta ove pjesme je izrazita, iako u čulnosti u njoj ne može biti recenja ni jedna jedina riječ. Taj jezik je heterogen, ali svaka riječ opipljava je kao predmet, kao činjenica neke povijesti koja je počela možda joj davno u Heliadi, a prestata će smrću naše civilizacije.

Zadnja strofa ne samo da opet evocira cijelu jednu povijest literature (na Jesenjinu, na Majakovskog a ujedno anticipiranje vlastite sudbine), nego isto tako znači u konačno pretvaranje lječnih agonija u nešta, što više nije samo ljepota i literatura, već i život iskustava kojemu se predaže jedan novjakovski iskušenik, za koga su sve razumske kategorije odjednom splasnute na jednodušno stanje srca, na univerzalno, a ne na lično i pojedinačno iskustvo.

Pevajte, divni starci, dok nad
Iglavom
Rasprskavaju se zvezde kao
metafore!

U ovim stihovima odjednom oživjuju bitne osobine ovog pjesništva. Promiskuit leksikonske erudicije i bezumna vreva metafora živi ovdje kao i u mnogim drugim Miljkovićevim pjesmama jednodušnim životom poezijske.

Ujutje postaje, staviše ima ih vrlo mnogo, i jedni su od drugih plodonosnji. S jedne strane upliv francuskog simbolizma (Mallarmé, Valery), njegov težak govor koji prezire afekte, dok s druge strane osjećamo lakoću bujničkih metafora koje kao da su potekle iz arsenala ruskog modernizma. Mogli bismo spomenuti i nekoliko imena: Mandelštam, Pasternak, Jesenjin, Majakovski. Ipak, predmet ove pjesme ostaje konvencionalan.

Eksplozije šarenih metafora koji ma nemaju kraja počinju izražavati, onaj isti osećaj koji je Ho-

racije izrazio stihovima poznate Carmina III. 30:

Eregi monumentum aere perennius

Sume superbiam

Quae situm meritiss. et mihi

[Delphica

Lauro cinge volens, Melpomene,

icomam.

Balada se zbiva u sferi retorske, ali isto tako i u sferi lirske egzalzacije. Naš doživljaj je to već što jasnije uočavamo lirsku napetost između jasnoće oblike i tajanstvenosti značenja. Tako da, između ostalog, s jedne strane otkrivamo bujnost i šarolikost poticaja s kojima pjesnici apelira na naše poznavanje ne toliko klasične starine koliko na naše znanje literature o tom predmetu. Doduše u pjesmi ni jedan put nije mit imenovan u svom konvencionalnom značenju, ali isto tako teško je pronaći istinsku protutazu u konkretnim čudima koja nas na svakom koraku zapanjuju.

I zaista, cijeline tog mita o poeziji više nigdje ne nalazimo do li u imaginaciji. Lude strasti koje su Shelley i Hoelderlin neprestano vratale u blaženstvo grčkog pejzaža, a zatim u stanje muzičke opijenosti, isčeze su u rječnicu metafizike, u njenoj tehničici, u postupku koji je evropska misao poslje kritike religije u XVIII. stoljeću blagonaklonio prihvatila, a koji danas sve više i više prihvata poezijsku.

Tako stanje strasti postaje projekcija uklopjena u spokojnost meditacije, u narcisoidno vratljivo potezkih opepravljajućim stava, kao mogućnosti izbora...

Eve jednog pokušaja šemantičnog tumačenja konceptualnih normi u kojima se ogleda predmet pjesme. Ogledalo je mitsko i sve što se od stvarnoga u njemu vidi uvijek je uspoređivano s tradicionalnim mitom koji je u izvjesnoj mjeri za pjesnika Branka Miljkovića norma pjesničke uvjerenjivosti. Bez pomjnjeg ispitivanja mi smo se zadovoljili da pjesnik na pr. u prvoj strofi aliudira na simboliku drevne grčke ili ptiči Feniks ili, poslužimo se slavenskom mitologijom, na fabulu o Žaru — ptiči. Mitu suprotstavlja iskustvo svog gnomskog refrena:

Isto je pevati i umirati

Druga strofa upozorava na Pro meteja, tog neiskazivog čovjekoljupca, kojog hrabro suprotstavlja svoj pjesnički kredo:

*Kad mastilo sazre u krv svrće
Iznati*

Da isto je pevati i umirati

U trećoj stihu govori o poeziji i uspoređuje ju sa pjesmom Sirena Homerove Odiseje, dok je četvrta strofa poziv, pružanje ruke valstitoj sudbinu koja je izabrala umjesto života pakao, umjesto rasta nestajanje.

* Trajnjiji od tuča spomenik sam dugo. Primi gordost, moje što zasluži delo: Lovorom delfijskim ovenjai mi čelo.

(Preveo Miroslav Marković)